

EL CENTENARI DE LA SETMANA TRÀGICA A ANGLÈS

RELAT DELS FETS DE L'ESTIU DE 1909, A TRAVÉS DE LES MEMÒRIES DE JOAN MATAS

Aquest juliol es commemora el centenari d'uns fets tràgics que van commocionar tot Catalunya. El poble es va revoltar contra l'enviament de tropes a la guerra del Marroc i ciutats com Barcelona, Terrassa, Granollers o Mataró van viure una rebel·lió contra els militars, l'església i les classes benestants, que es deslliuraven de la lluita armada pagant una taxa. Tot i que era una localitat petita, a Anglès també va morir un jove i es van desencadenar greus disturbis amb la Guàrdia Civil. Joan Matas Serra (1883-1966), un pagès que vivia a la Celler, ho descriu tot en unes memòries inèdites fins ara.

MARTA PLANELLAS > TEXT

ARXIU PLANELLAS

>> Joan Matas i Serra.

«A baix la guerra i visca la pau!» era el crit dels homes de la Celler de Ter el 27 de juliol de 1909. Protestaven contra la crida a files dels reservistes que havien d'anar a la guerra del Marroc. Les classes populars no tenien cap altra alternativa que ser carn de canó, perquè no tenien els diners suficients per estalviar-se d'anar a l'Àfrica. A més, deixaven les famílies sense un sou i amb un futur més que probable de mort, malaltia o mutilació. La revolta que es vivia a molts punts de Catalunya es va encomanar a la Celler, i una colla de joves i vells anaren a l'estació de tren per convèncer els soldats que no es presentessin.

«No en tingueren prou d'això que convingueren, tot d'una, d'anar al poble d'Anglès per saber el que hi passava. Sempre amb crits contra la guerra, pujaren al tren, sense bitllet ni res, i això fou la desventura de tot el que va passar». Aquestes són les anotacions que Joan Matas Serra (Banyuls de Marenda, 1883

«L'altre guàrdia procurà fugir del mig del grup, disparant contínuament amb el mauser sense tenir temps d'encanonar ningú. Però de totes maneres un jove caigué mort allà a l'andana»

- Tossa de Mar, 1966), un pagès que vivia a la Celler, va deixar escrites en un diari. Es tracta d'unes memòries inèdites on recollia la seva personal visió política i que tenen un cert valor històric, ja que fins al moment no han aparegut altres documents d'aquest tipus sobre els esdeveniments que el 1909 van convulsionar la Celler i Anglès.

Matas descriu amb detall com es van desencadenar els fets: «A l'estació d'Anglès sempre hi ha una parella de la Guàrdia Civil a punt. El cap de l'estació de la Celler pensà que amb allò -deixar pujar al tren tots aquells homes- tindria una part de responsabilitat, si no hi donava curs. Amb aquest fi, tan aviat com el tren va arrencar de l'esta-

>> *La plaça de la Rutlla d'Anglès, el dia 5 de juny de 1909, un mes abans dels fets relatats en aquests article.*

ció, el cap telegrafia a la Guàrdia Civil que un escamot de joves havien pujat al tren amb fins alteradors». A Anglès, els obrers de la fàbrica tèxtil Burés s'havien declarat en vaga, i alguns vilatans més, que secundaven la seva postura, es traslladaren a l'estació de ferrocarril. Així ho explica en el seu llibre l'arxiver anglesenc Emili Rams, que afegeix que esperaven el tren d'Olot, que anava a Girona carregat de reservistes. Fins i tot hi ha qui assegura també que «les dones de la Burés s'havien estirat sobre la via per obstaculitzar el tren», com s'esmenta en el llibre de Pau Lanao *Anglès* (Quaderns de la Revista de Girona).

Violents enfrontaments amb la Guàrdia Civil

L'ambient que es respirava era molt tens, i la parella de la Guàrdia Civil d'Anglès no havia tingut temps d'avisar els seus companys del quarter que el carrilet ja havia arribat. Joan Matas relata amb precisió com van succeir els tràgics esdeveniments: «Sortí la parella a esperar aquell escamot de joves que ja havien baixat del tren, que anava a poca marxa. Ben aviat foren barrejats joves i guàrdies, que un d'ells caigué pel solc, no sé si d'una bastonada o d'un cop de pedra. El cas és que l'altre procurà fugir del mig del grup, disparant contínuament amb el mauser sense tenir temps d'en-

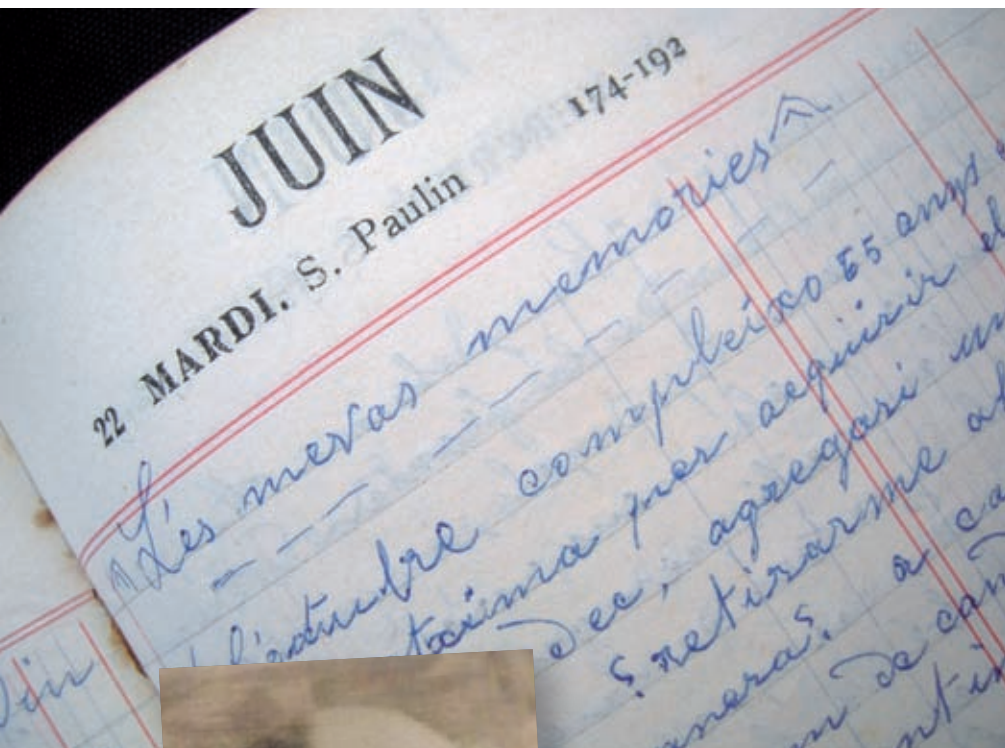
canonar ningú. Però de totes maneres un jove caigué mort allà a l'andana. Tot seguit hagueren d'abandonar-lo perquè, al sentir els trets, tots els guàrdies del quarter acudiren corrent en defensa dels seus companys. Aquell jovent armat de bastons i pedres no tingueren més remei que salvar-se allà on fos possible». Matas no coneixia personalment la víctima, Joan Falsetas Expòsit, un pagès de 21 anys de la Cellera, recentment casat i a punt de ser pare. En el lloc on es produïren els fets, els ciutadans hi van clavar una creu i hi van dipositar flors durant uns dies. Tot i això, segons el llibre d'Emili Rams, la mort del jove cellerenc es va amagar intencionadament, per evitar que aquella víctima tornés a aixecar la ira del poble contra les autoritats. La premsa, que patia forta censura, va ignorar expressament el nom i els cognoms del jove mort. El di-

«La primera feina fou la de cremar el quarter: els uns amb feixos de llenya i els altres amb llaunes de petroli i vinga, a calar foc a la casa pairal de la Guàrdia Civil»

ari *La Vanguardia*, per exemple, no va sortir els dies següents a la revolució, i en el número del dilluns 2 d'agost quedava explícit que aquell exemplar havia sortit després de l'exhaustiva revisió de la censura militar.

Però els fets no acabaren aquí. La mort de Joan Falsetas va ser l'espurna que va encendre els ànims de tot els anglesencs. «El poble d'Anglès, que fins aquells moments no s'havia mogut per a res, restant a l'expectativa dels esdeveniments, llavors assabentats del que havia passat a l'estació, tot seguit s'amotinaren i canviant impressions decidiren d'anar a parlar amb l'alcalde per tocar a sometent. L'alcalde, per això, conscient de la seva responsabilitat, s'hi negà, recomanant-los que desistissin d'armarse, que això seria complicar més la situació. Ell prou els cridava a l'ordre però no hi hagué res a fer. El grup s'anava engrossint per moments. Els de la Cellera ja s'havien mesclat amb ells i amb els ànims excitats se n'anaren a forçar la porta del campanar i vinga a tocar a sometent, que de per tot arreu sortien gent armats i la primera temptativa fou atacar la Guàrdia Civil».

Els fets descrits per Joan Matas en les seves memòries coincideixen fil per randa amb el que ha quedat documentat en les actes del ple municipal que es va celebrar aquell mateix dia a Anglès:

ARXIU PLANELLAS

>> Joan Matas i l'inici de les seves memòries.

«Un tumulto promovido por elementos extraños a la población y al parecer procedentes de la Sellera, iniciado por una refriega entre los revoltosos y una pareja de la Guardia Civil de este puesto en la estación del ferrocarril, de la que resultó un paisano vecino de la Sellera muerto, repercutió con rapidez e intensidad extraordinaria en esta villa, donde prendió grande alarma, la cual subió de punto al saberse que desobedeciendo órdenes terminantes del Sr. alcalde algunos de los revoltosos, violentando las puertas que conducen al campanario de la Iglesia parroquial, habían estado largo tiempo tocando las campanas [...]».

La crema del quarter

El toc a sometent va tenir un efecte immediat i els ciutadans es van preparar amb armes pel que pogués passar. Vist que els ànims estaven molt exaltats, el tinent de la Guàrdia Civil, que feia temps que estava destinat a aquella població i que era molt popular, va prendre la decisió encertada de no resistir i abandonar el quarter. Els guàrdies es van retirar, van travessar el riu Ter fins a Sant Julià del Llor i d'allà van anar fins a Bonmatí, a la «casilla del peó» de la carretera de les Serres. Era un edifici construït feia pocs anys on habitaven els peons encarregats de la conservació de trams de carreteres, en aquest cas una via que dona-

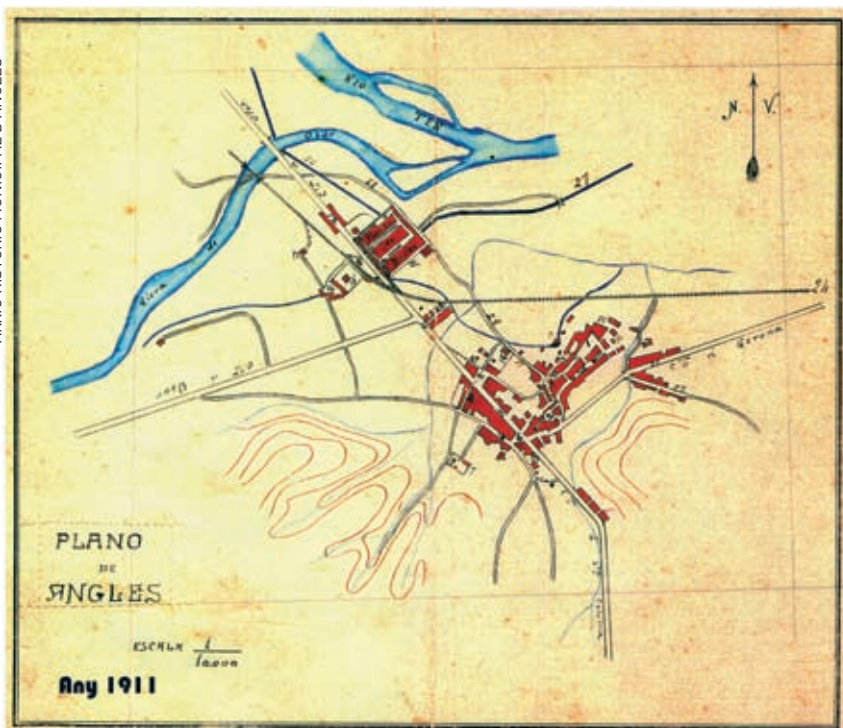
«Es presentaren un piquet de la Guàrdia Civil a peu i un a cavall que, envaint la població d'Anglès i dispersant tots els grups que es trobaven al seu pas, anaven detenint de casa en casa tots els inscrits en una llista»

va sortida natural a les fàbriques. El propietari de la nova indústria havia fet construir una muralla al voltant de la caseta que la convertia en un fortí, amb aspecte defensiu, tot per poder vigilar la colònia si es produïa alguna situació crítica.

Mentre els guàrdies fugien, els revoltats armats els seguïen de lluny i hi intercanviaven algun tret de tant en tant, fins que se'n tornaren cap a Anglès. «I la primera feina fou la de cremar el quarter: els uns amb feixos de llenya i els altres amb llaunes de petroli i vinga, a calar foc a la casa pairal de la Guàrdia Civil. A l'arribar allí, les dones dels guàrdies sortiren i tothom plorava demanant que no cremessin el seu immoble, però quan un poble s'amotina com una riuada que res la detura, no escolta a ningú. Si no haguessin sortit a fora, també els haurien cremat a dins. I vinga a ruixar les portes amb petroli, com les finestres, amb llenya que prengué el foc amb una força tal que al cap de poques hores tot aquell gran quarter no era més que una pila de runes». El quarter del barri de Cuc va quedar totalment destruït, i al dia següent es va convocar de nou un ple extraordinari per protestar contra els fets ocorreguts i buscar solucions per afrontar la difícil situació. Dos comissionats del consistori van anar a entrevistar-se amb el governador civil de Girona per fer-li entendre que encara era massa aviat perquè tornés la força pública, ja que podria causar nous enfrontaments. La Guàrdia Civil va restar, doncs, uns dies més a Bonmatí i el poble va tornar a l'activitat laboral amb relativa calma. «Quan els ànims són exaltats es fa de tot, però quan s'hi ha dormit i la cosa es refreda ja tothom reprèn les seves obligacions sense cuidar-se només de salvar les seves responsabilitats, en cas que n'hi hagi», va escriure Matas.

Les represàlies vistes per un testimoni excepcional

«Amb tot això que us explico, jo no vaig tenir-hi cap mena d'intervenció i haig de fer constar que me n'alegro perquè el meu esperit no ha estat creat per fer mal a ningú. Encara que s'hagués de fer justícia per fer prevaldre els meus drets, en qüestió de violència, sempre

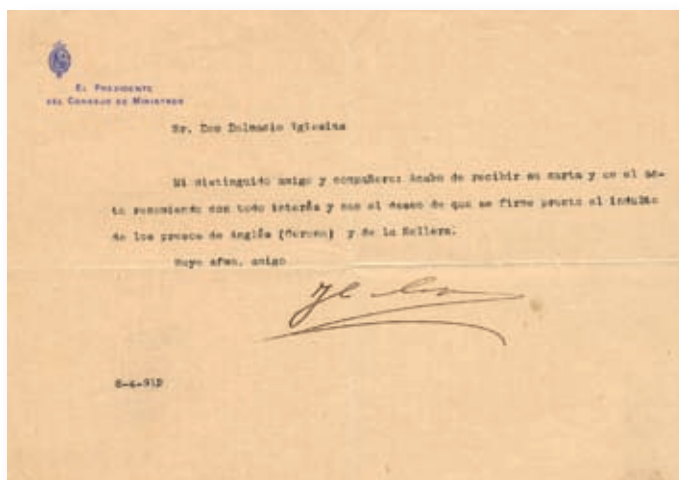
>> Plànol d'Anglès en un document que va ser vist i aprovat per la comissió municipal el dia 29 de juny de 1911.

he estat un covard». D'aquesta manera, Joan Matas deixa testimoni del que va veure amb els seus propis ulls, però sense ser-ne protagonista, primer des de Sant Martí Sapresa, on havia anat aquell matí fatídic amb el seu germà per fer una batuda als camps de blat, i després des d'Anglès mateix, quan el quarter de la Guàrdia Civil ja era només una pila de cendra.

Al cap de poc arribaren les temudes represàlies contra els instigadors directes dels fets, segons la Guàrdia Civil. L'ordre que Madrid va enviar als governs civils era clara: s'havia d'aplicar un càstig exemplar als participants en la revolta de la Setmana Tràgica. «Passats vuit dies, quan ja s'havia normalitzat tot i quan ja quasi ningú tenia esma de parlar dels fets, es presentaren un piquet de la Guàrdia Civil de peu i un de cavall que, envaint la població d'Anglès i dispersant tots els grups que es trobaven al seu pas, anaven detenint de casa en casa tots els inscrits en una llista que algun malfactor els havia donat dels més culpables; igual feren a la Cellera. En aquella vila que volia aixecar barricades per mor de defensar-se quan fos l'hora, aquell

dia ningú tragué el nas al carrer. Jo no puc pas citar els detinguts, quants serien entre Anglès, Amer i la Cellera. Però segur que eren més de vint, sense comptar els que havien passat a França, tancats de moment i incomunicats a les presons de Girona. A no ser per la caiguda de Maura i en De la Cierva del poder, degut a l'afusellament d'en Ferrer, alguns d'ells també haurien passat per les armes». El balanç de la Setmana Tràgica va ser d'un centenar de morts, mig miler de ferits i més de cent edificis incendiats, la majoria religiosos. El govern conservador d'Antonio Maura, per mitjà del seu ministre de Governació, Juan de la Cierva, inicià immediatament una repressió

>> Document enviat a Dalmau Iglesias, diputat per Girona del partit carlí, que fa palès que encara el 1912 alguns encausats seguien entre reixes.

duríssima i arbitrària. Es detingueren milers de persones, de les quals unes 2.000 foren processades, amb penes de desterrament, cadenes perpètuas i condemnes a mort. L'afusellament més notori, com recorda Matas, fou el de Francesc Ferrer i Guàrdia, acusat d'instigador de la revolta i executat el 13 d'octubre al castell de Montjuïc. Aquests afusellaments ocasionaren una àmplia repulsa cap al govern i les eleccions de 1910 donaren la victòria al partit liberal de José Canalejas.

Joan Matas recorda bé aquelles represàlies i com el pes militar i de la justícia va caure sobre 23 persones d'Anglès, la Cellera i Amer. Els noms dels inculpats per la revolta i la crema del quarter de la Guàrdia Civil van sortir publicats al diari *L'Autonomista* de Girona del 12 de setembre. La vida a la presó dels encausats va ser llarga i penosa, i han aparegut documents enviats a Dalmau Iglesias, diputat per Girona del partit carlí, que recorden que encara el 1912 alguns seguien entre reixes. Les conseqüències de la Setmana Tràgica a la Selva, doncs, van anar molt més enllà d'aquell estiu de 1909.

Marta Planellas
és periodista.

PER SABER-NE MÉS

RAMS, Emili. *Anglès. De la pagesia a la industrialització*
2. Ajuntament d'Anglès i Diputació de Girona, 1999.

LANAO, Pau. *Anglès. Quaderns de la Revista de Girona.*
Diputació de Girona, 1986.